

УДК 332.025.12:65.014.1:664.6/.7

Ниценко В.С., доцент кафедри бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту Одеського національного університету імені І.І. Мечникова (Україна)

Кравчук А.О., аспірант кафедри бухгалтерського обліку і аудиту Одеського державного аграрного університету (Україна)

ЗНАЧЕННЯ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ В УПРАВЛІННІ ПЕРЕРОБНИМ ПІДПРИЄМСТВОМ

У статті виконано дослідження значення внутрішнього контролю у системі управління переробним підприємством. Доведено, що внутрішній контроль має ґрунтуватися на виявленні операційних ризиків підприємства та їх вплив на внутрішні резерви і позитивні результати. Визначено завдання внутрішнього контролю на рівні підприємства, що залежить від конкретних об'єктів, організаційної структури підприємства, структури виробничої діяльності. Досліджено взаємозв'язок між метою управління та метою контролю. Акцентовано важливість чіткого узгодження процедур внутрішнього контролю між різними ланками управлінського персоналу підприємства. Наголошено важливість контрольного процесу для забезпечення керівництва об'єктивною, достовірною та своєчасною інформацією щодо перебігу виробничої діяльності, з метою прийняття вірних управлінських рішень за для уникнення втрат, внесення необхідних корегувань та побудови економічно обґрунтованої стратегії розвитку підприємства. За результатами дослідження визначене місце і значення внутрішнього аудиту на переробних підприємствах може стати фундаментом наукових знань та отримати подальше наукове обґрунтування.

Ключові слова: внутрішній контроль, функція, управління, операційні ризики, ефективність

Літ. 4.

Ниценко В.С., Кравчук А.А.

ЗНАЧЕНИЕ ВНУТРЕННЕГО КОНТРОЛЯ В УПРАВЛЕНИИ ПЕРЕРАБАТЫВАЮЩИМ ПРЕДПРИЯТИЕМ.

В статье выполнено исследование значения внутреннего контроля в системе управления перерабатывающим предприятием. Доказано, что внутренний контроль должен основываться на выявлении операционных рисков предприятия и их влияние на внутренние резервы, и положительные результаты. Определены задачи внутреннего контроля на уровне предприятия, которые зависят от конкретных объектов, организационной структуры предприятия, структуры производственной деятельности. Исследована взаимосвязь между целью управления и целью контроля. Акцентируется важность четкого согласования процедур внутреннего контроля между различными звеньями управленческого персонала предприятия. Отмечено важность контрольного процесса для обеспечения руководства объективной, достоверной и своевременной информации о ходе производственной деятельности, с целью принятия правильных управленческих решений во избежание потерь, внесение необходимых корректировок и построения экономически обоснованной стратегии развития предприятия. По результатам статьи исследованное место и значение внутреннего аудита на перерабатывающих предприятиях может стать фундаментом научных знаний и получить дальнейшее научное обоснование.

Ключевые слова: внутренний контроль, функция, управление, операционные риски, эффективность.

Nitsenko V., Kravchuk A.

THE VALUE OF INTERNAL CONTROL IN THE MANAGEMENT OF THE PROCESSING PLANT.

In this paper we have investigated the importance of internal control in the management of the processing plant. It is proved that internal controls should be based on the identification of operational risks of the enterprise and their impact on internal resources, and positive results. Identified objectives of internal control at the enterprise level, which depend on specific objects, organizational structure, the structure of production activities. Investigated the relationship between the objective and purpose of management control. Emphasize the importance of coherence of internal control procedures between different levels of management personnel of the enterprise. Noting the importance of the audit process to provide leadership objective, accurate and timely information on the status of production activities, with the aim of making the right management decisions in order to avoid losses, making the necessary adjustments and building economically sound development strategy. Based on the results of Article explore the place and importance of internal audit in processing plants can become the foundation of research and get to know further scientific justification.

Keywords: *internal control, function, management, operational risk, efficiency.*

Вступ. У сучасних умовах економічного розвитку господарських процесів агропромислового комплексу одним із напрямків ефективності фінансово-господарської діяльності переробних підприємств є оптимізація системи управління за допомогою облікових, аналітичних, координаційних та контрольних процедур. Система управління сучасним переробним підприємством потребує ефективних засобів комплексного вирішення стратегічних і оперативних завдань. Саме контроль, як складовий елемент системи управління підприємством, суттєво впливає на розробку та прийняття господарських рішень. Належна організація контрольних заходів дозволяє керівництву підприємства здійснювати суцільне спостереження за фінансовими потоками, своєчасно виявляє і попереджує різного роду відхилення господарської діяльності, знижує рівень ризиків, а також підвищує якість і оперативність інформації щодо ефективного використання ресурсів підприємства. Ефективна управлінська система гарантує динамічний розвиток підприємства і дозволить значно підвищити результативність діяльності. В умовах сьогодення успішно розвиваються ті господарства, для яких функція контролю стала реальним інструментом управління. Актуальність теми дослідження обумовлюється чітким визначенням місця контролю, його важливістю в сфері процесу управління переробним підприємством.

Аналіз останніх досліджень. Значний внесок у наукове та практичне дослідження місця та ролі контролю, практики його застосування в системі управління підприємствам присвячено чимало праць таких вчених як Ф.Ф. Бутинець, М. Т. Білуха, Л.В. Дікань, Г.В. Ковальова, В.Ф. Максимова, В.М. Мурашко, Л.В. Нападковська, В.В. Павлюк, С.М. Петренко, Є.М. Романів, Б.Ф. Усач та інші. Проте, в умовах нестабільності економічної ситуації в країні, кризових явищ, ускладнення фінансово господарських відносин суб'єктів господарювання, змін законодавства і фіскальної політики актуальності набувають подальші дослідження даної теми.

Метою дослідження є визначення місця та ролі контролю в системі управління переробним підприємством.

Результати досліджень. На основі проведених досліджень вчених-економістів присвячених проблемам ролі та місця контролю в системі управління, з'ясовано, що всі напрацювання показують різні підходи та узагальнення щодо важливості контролю, та у підсумку визначають, що внутрішній контроль зобов'язаний бути дієвим на всіх рівнях та стадіях управління підприємствами всіх галузей економіки.

Агропромисловий комплекс є одним з найбільш ефективних секторів економіки. Вагоме місце займають підприємства переробної галузі. Переробна промисловість – це потужно індустріальна галузь, яка потребує подальшого динамічного розвитку, що націлений на отримання очікуваного ефекту у довгостроковій перспективі. Переробне підприємство визначаються як господарство, що має власні або орендовані переробні потужності, та здійснює перероблення певних видів придбаної (закупленої, давальницької сировини) або самостійно виробленої сільськогосподарської продукції. Для подальшого успішного розвитку вітчизняних переробних підприємств, можливості включення в процес інтеграції в європейську та світову економіку та утримання лідируючих позицій виникає необхідність в об'єктивній оцінці економічних показників діяльності, визначенні сучасного стану підприємств цієї галузі та з'ясування їх майбутніх перспектив. Задля досягнення даних завдань важливо вірно трактувати значення та місце контролю. Процес контролю полягає у визначенні стандартів, фактично досягнутих результатів та здійснення своєчасних корегувань при будь-яких відхиленнях виробничого процесу та поставлених цілей. Контроль – фундаментальний елемент процесу управління, він повинен бути всеосяжним.

Л.В. Дікань наголошує, що контроль як функція управління займає особливе положення, бо це насамперед засіб зворотного зв'язку між суб'єктом і системою управління, який інформує про дійсний стан керованого об'єкта. Передумови виникнення контролю як функції управління наступні:

- невизначеність;
- попередження виникнення кризових явищ;
- підтримання успіху [1].

Автор виділяє лише три передумови виникнення контролю, як функції управління, проте В.Д. Белік розширює даний перелік прагненням власників підвищити свою конкурентоспроможність на ринку [2].

Ми погоджуємося з напрацюваннями вчених, та звертаємо увагу на те що процес контролю регулює виконання планів та напрямів діяльності підприємства, об'єднує діяльність робочих груп різних рівнів, формує прозорість відображення результатів господарських процесів на кожній стадії виробництва та вцілому.

Дослідження переробної галузі дозволяють виділити ще одну передумову виникнення та ефективного впровадження контролю, що полягає в формуванні сприятливого інвестиційного клімату на підприємствах. Повільне відновлення вітчизняної економіки, негативний вплив політичної нестабільності, призвело до скорочення інвестування та утворення фізично і морально зношених виробничих потужностей. Постає задача із забезпечення достатнього обсягу інвестиційних коштів, що можливе за

умови чітко обґрунтованих та контрольованих схем фінансування кожного проекту. Адже одним із завдань контролю є забезпечення ефективності використання наявних ресурсів підприємства.

Досліджуючи дефініції контролю та його місце в управлінні підприємством натрапляємо на висловлювання Н.П. Кузик, про те, що іноді на підприємствах України припускається механічне перенесення функцій контролю на ревізію господарської діяльності як специфічну форму реалізації контролю [3]. Це вказує на потребу перегляду і уточнення мети та завдань внутрішнього контролю.

Підтримуємо визначення С.Н. Петренко, що основними завданнями контролю є захист законних майнових інтересів власника за допомогою засобів контролю, запобігання прийняттю економічно недоцільних та протизаконних рішень, виявлення та оцінка відхилень, перевірка заходів з усунення небажаних відхилень, перевірка дотримання законів та нормативно-правових актів, захист активів підприємства, підтвердження даних обліку та достовірності фінансової звітності [4].

Завдання контролю не обмежуються лише констатацією фактів, збором інформації чи іншими технічними процедурами, а, насамперед, полягає у профілактиці і попередженні можливих недоліків чи порушень, а також а зборі та опрацюванні інформації для стратегічного планування.

Внутрішній контроль здійснюється на підприємстві своїм апаратом управління. Здійснення контролю є однією з основних функцій апарату управління, який зобов'язаний широко притягувати для цього інших членів трудового колективу. Найбільша дієвість контролю досягається у тому випадку, коли органи контролю усіх видів тісно співпрацюють у своїй діяльності [2]. Керівникам і спеціалістам структурних підрозділів потрібно узгоджувати мету та процедури внутрішнього контролю, щоб кожного звітного періоду систематично аналізувати результати контрольних процедур на відповідність їх поставленим завданням для прийняття управлінських рішень.

Н.П. Кузик у своїх напрацюваннях показує тісний взаємозв'язок між метою управління та метою контролю. Метою управління передбачається підвищення ефективності діяльності підприємства; забезпечення високого рівня фінансової конкурентоздатності підприємства; підтримання економічного суб'єкта в стадії впорядкованості; досягнення запланованих показників діяльності підприємства; дотримання вимог чинних нормативних актів і відповідних стандартів бухгалтерського обліку і звітності; дотримання єдиної методології ведення бухгалтерського обліку; своєчасне прийняття та висока якість управлінських рішень; збереженість майна, уникнення марнотратства і шахрайства.

Мета контролю вбачається в виявленні внутрішніх резервів і мобілізації їх використання; діагностиці фінансового стану, активізації підприємницької діяльності; інформаційному і методичному забезпеченні працівників; перевірці системи формування і каналів руху управлінської інформації; виявленні відхилень у функціонуванні підприємства від передбачуваної стратегії; уніфікації і стандартизації облікових процесів, досягненні якісного документування операцій; забезпеченні достовірності та цілісності інформації, встановленні зворотного зв'язку; виявленні порушень із використанням методичних прийомів і контрольних процедур та інформування керівництва [3].

Мета і завдання контролю визначаються на рівні підприємства, виходячи з його конкретних об'єктів, організаційної структури підприємства, структури виробничої діяльності. Досліджуючи доцільність внутрішнього контролю зауважимо, що контрольні процедури повинні охоплювати всі сфери господарської діяльності: виробничу, комерційну, інвестиційну, фінансову та інші. Внутрішній контроль дозволяє визначити, що ведення діяльності суб'єкта господарювання відповідає прийнятій обліковій політиці, внутрішнім нормативам, вимогам чинного законодавства; сприяє збереженню і ефективному використанню наявних ресурсів підприємства, вивченню нові можливості та пошуку резервів, своєчасній адаптації до зовнішніх та внутрішніх змін.

Вагоме значення внутрішній контроль набуває в процесі керування операційними ризиками в структурі управління підприємством. Операційні ризики пояснюються як ризики, що пов'язані з виконанням керівництвом управлінських функцій, включаючи ризики шахрайства та зовнішніх факторів. Основні фактори операційного ризику пов'язані:

- 1) з випадковими або навмисними діями робочого та управлінського колективу суб'єкта господарювання направлені проти інтересів підприємства, в тому числі недотримання вимог виробничого процесу, внутрішніх правил та процедур, а також законодавчих норм;
- 2) з недосконалістю організаційної структури (розподілення зобов'язань підрозділів та працівників), нечітким розмежуванням стадій виробничого процесу, відповідальності та порядків;
- 3) зі впливом непередбачуваних негативних факторів на функціонування систем та обладнання;
- 4) з зовнішніми обставинами невідконтрольними організації.

Більшість приведених факторів піддається управлінній завдяки дієвій системі внутрішнього контролю. На різних рівнях управління контроль покликаний забезпечити апарат управління об'єктивною, оперативною та достовірною інформацією щодо виробничих процесів підприємства. Наявність в управлінського персоналу достатньої та надійної інформації дозволяє швидко прийняти операційні рішення, впливає на вірність таких рішень. Що призводить до зменшенню втрат та зростанню прибутку. Інформація дуже швидко втрачає свою актуальність, тому процес контролю має бути безперервним.

Результати внутрішнього контролю на переробних підприємствах мають бути направлені на посилення узгодженості в розробленні і здійсненні прогнозів та планів, договірних зобов'язань, об'єктивне формування відповідних управлінсько-координаційних дій, забезпечення ефективної системи оперативного управління виробництвом, гнучкість виробничих процесів.

Висновки. В результаті проведеного дослідження визначено, що внутрішній контроль є фундаментальною складовою в управлінні переробним підприємством, що забезпечує формування інформаційної бази про внутрішні можливості виробничої, фінансової, інвестиційної діяльності господарюючого суб'єкта. Внутрішній контроль повинен носити безперервний та оперативний характер на всіх рівнях управління, для забезпечення вмілого та дієвого керування операційними ризиками.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Дікань Л.В. Контроль і ревізія : Навч. посіб. / Л.В. Дікань. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2007. – 327 с.
2. Белік В.Д. Контроль в системі управління підприємством / В.Д. Белік. – Вісник Житомирського державного технологічного університету. – 2010. – № 1 (51). – 260 с.
3. Кузик Н.П. Система внутрішнього контролю в акціонерному товаристві : Автореф. дис. канд. екон. наук: 08.06.04 / Національний аграрний ун-т / Н.П. Кузик. – К., 2004. – 19 с.
4. Петренко С.М. Інформаційне забезпечення внутрішнього контролю : теорія, методологія, організація: Дис... док. екон. наук: 08.00.09 / Донецький національний університет економіки і торгівлі ім. Михайла Туган-Барановського / С.М. Петренко. – Д., 2009. – 362 с.